

تاریخ آب و آبرسانی در استان بوشهر

(مروری بر رویدادهای دو قرن اخیر)

نویسنده:
ابوالحسن عالی

انتشارات آوای قلم

سرشناسه: عالی، ابوالحسن، ۱۳۵۸-
عنوان و نام پدیدآور: تاریخ آب و آبرسانی در استان بوشهر (مروری بر رویدادهای دو قرن اخیر)/ نویسنده ابوالحسن عالی.
مشخصات نشر: تهران: آوای قلم، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری: ۲۲۴ ص.
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۶۵۲-۳۵-۲
وضعیت فهرست نویسی: فیپا
موضوع: آب‌رسانی شهری -- ایران -- بوشهر – تاریخ
موضوع: BushehrMunicipal water supply -- History -- Iran
موضوع: آب‌رسانی شهری -- ایران -- بوشهر – مدیریت
موضوع: BushehrMunicipal water supply -- Management -- Iran
موضوع: بوشهر -- تامین
موضوع: Bushehr (Iran) -- Water-supply
رده بندی کنگره: TD۴۸۵
رده بندی دیویی: ۶۲۸/۱
شماره کتابشناسی ملی: ۸۷۱۴۷۱۸

نام کتاب:

تاریخ آب و آبرسانی در استان بوشهر (مروری بر رویدادهای دو قرن اخیر)

نویسنده:	ابوالحسن عالی	**تاریخ نشر:**	۱۴۰۰
ناشر:	انتشارات آوای قلم	**نوبت چاپ:**	اول
حروفچینی و صفحه‌آرایی:	انتشارات خانیران	**شمارگان:**	۵۰۰ جلد
طراحی روی جلد:	انتشارات آوای قلم (مهران خانی)	**قیمت:**	۷۸۰۰۰ تومان
		شابک:	۹۷۸-۶۲۲-۷۶۵۲-۳۵-۲

آدرس: تهران ـ میدان انقلاب ـ خیابان کارگر شمالی ـ ابتدای خیابان نصرت ـ کوچه باغ نو ـ کوچه داوود آبادی شرقی ـ پلاک ۴- زنگ دوم
شماره تماس: ۶۶۵۹۱۵۰۴ **تلفکس:** ۶۶۵۹۱۵۰۵

فروشگاه کتاب چاپی و الکترونیکی: www.avapublisher.com

هرگونه چاپ و تکثیر از محتویات این کتاب بدون اجاز ه کتبی ناشر ممنوع و شرعاً حرام است.
متخلفان به موجب قانون حمایت حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان تحت پیگرد قانونی قرار می گیرند.

فهرست مطالب

عنوان **صفحه**

مقدمه ناشر ۸
مقدمه نویسنده ۹
مقدمه شرکت آب و فاضلاب ۱۲

فصل اول: مروری بر تحولات سیاسی اجتماعی بوشهر در دو قرن اخیر

تحولات سیاسی، اقتصادی و جمعیتی بوشهر در کرانه شمالی خلیج فارس در دوره قاجار ۱۴
موقعیت شهری بوشهر در دوره قاجار ۲۱
مناطق شهر بوشهر ۲۳
شکل‌گیری مدیریت خدمات شهری در شهر بوشهر ۲۹
تاسیس انجمن بلدیه ۲۹
وظایف انجمن بلدیه ۳۱
بودجه و اعتبارات مالی ۳۱
آشنایی اجمالی شهرها و بخش‌های مختلف استان بوشهر ۳۶
شهرستان دشتی ۳۶
بندر دیلم ۳۷
جم ۳۷
سعدآباد ۳۸
اهرم ۳۹
دیر ۳۹
آبدان ۴۰
سیراف ۴۰
عسلویه ۴۱
گناوه ۴۲

فصل دوم: ویژگی‌های جغرافیایی و اقلیمی استان بوشهر

شرایط اقلیمی و جغرافیایی استان بوشهر ۴۴
سیمای اقلیمی استان ۴۴

تقسیمات اقلیمی استان ۴۵
منابع آبی استان ۴۵
وضعیت رودخانه‌های استان بوشهر ۴۶
الف) رودخانه‌های دائمی ۴۶
رودخانه موند (مند) ۴۶
رودخانه دالکی ۴۷
رودخانه شاپور ۵۰
رودحله ۵۱
ب) رودخانه‌های فصلی ۵۱
سازه‌های آبی باستانی- تاریخی ۵۲

فصل سوم: بررسی بارش‌های رخ داده در استان بوشهر در سنوات مختلف

در جستجوی آب ۷۳
دعای باران ۷۳
مراسم باران‌خواهی ۷۴
کاوش آب‌های زیرزمینی ۷۷
معرفی کوه‌ها و سنگ‌هایی که بر وجود آب گواهی می‌دهند ۸۰
شناختن زمین‌هایی که در درون آنها آب است ۸۰
گیاهانی که بر وجود آب گواهی می‌دهند ۸۱
در وصف کوه‌های خشک و زمین‌های کم آب ۸۲

فصل چهارم: اقدامات انجام شده در خصوص تامین آب و آبرسانی

دوره تاریخی بین سال‌های ۱۲۰۰ تا ۱۲۵۰ ۸۷
سفرنامه دریایی ارسکین لاخ در سال ۱۲۰۰ خورشیدی ۸۷
اوصاف ساحلی تنگستان ۸۹
آب و آبرسانی بوشهر به روایت سیاحت نامه مسیو چریکف ۹۲
لوله‌کشی آب در روستای دالکی ۹۳
تاریخچه آب انبار قوام ۹۳
تعمیر آب انبار و کندن نهر (۱۲۳۳) ۹۳
دستورات برای آب انبار جدید ۹۵
سازنده آب انبار قوام ۹۷

پر کردن آب انبار (۱۲۳۴) ۹۸
حفر قنات در شبانکاره ۱۲۳۶ ۹۹
مروری کلی بر وضعیت آب در شهر بوشهر در اواخر دهه ۵۰ (سال ۱۲۴۹ خورشیدی) ۱۰۰
دوره تاریخی ۱۲۵۰تا ۱۳۰۰ خورشیدی ۱۰۱
وضعیت آب در بوشهر (سال ۱۲۵۶ خورشیدی) ۱۰۱
دوره تاریخی ۱۳۰۰ تا ۱۳۷۰ خورشیدی ۱۰۵
گزارش عملکرد اقتصادی یک ساله (۱۳۱۹) ۱۱۸
گزارش اقتصادی دی ماه ۱۳۲۰ ۱۲۳
۲۷ فروردین ۱۳۲۱ ۱۲۳
وضعیت کشاورزی در یکساله ۱۳۲۰ خورشیدی ۱۲۳
گزارش آب مشروب اهالی خورموج سال ۱۳۲۰ ۱۲۴
گزارشی از بهای آب در سال ۱۳۲۳ خورشیدی ۱۲۵
گزارش اقتصادی آبان ماه ۱۳۲۳ شهرستان بوشهر ۱۲۵

فصل پنجم: مروری بر اقدامات انجام شده در آبرسانی به تفکیک شهرستانی (دهه ۴۰ تا ۷۰ خورشیدی) (قبل از تشکیل شرکت‌های آب و فاضلاب)

طرح آبرسانی کازرون بوشهر ۱۴۶
شرح سیستم ۱۴۶
کنترل آبرسانی به شهرهای برازجان بوشهر ۱۴۸
شهر بوشهر ۱۵۱
آب شهری و منابع تامین آب ۱۵۱
تاریخچه ۱۵۱
وضعیت موجود ۱۵۲
وضعیت شبکه توزیع آب شهر بوشهر ۱۵۳
وضعیت مالی و پرسنلی ۱۵۵
فاضلاب شهری ۱۵۵
جزیره خارک ۱۵۶
وضعیت آب شرب جزیره در سال ۱۳۷۰ ۱۵۶
وضعیت مالی و پرسنلی ۱۵۶
وضعیت فاضلاب ۱۵۶
شهربرازجان ۱۵۷

وضعیت آب شرب ۱۵۷
وضعیت شبکه توزیع آب شهر برازجان ۱۵۷
وضعیت مالی و پرسنلی اداره آب برازجان ۱۵۸
شهر سعدآباد ۱۵۹
وضعیت آب شرب شهر ۱۵۹
وضعیت مالی و پرسنلی ۱۵۹
شهر شبانکاره (ده کهنه) ۱۶۰
وضعیت آب شرب ۱۶۰
وضعیت مالی و پرسنلی ۱۶۰
بندر گناوه ۱۶۰
وضعیت آب شهری ۱۶۰
وضعیت پرسنلی و مالی ۱۶۲
فاضلاب شهری ۱۶۲
بندر ریگ ۱۶۲
وضعیت آب شرب شهر ۱۶۲
وضعیت مالی و پرسنلی ۱۶۳
شهر خورموج ۱۶۳
وضعیت آب شهری ۱۶۳
وضعیت مالی و پرسنلی ۱۶۳
شهر کاکی ۱۶۴
وضعیت آب شرب ۱۶۴
وضعیت مالی و پرسنلی ۱۶۵
بندرکنگان ۱۶۵
وضعیت آب شرب ۱۶۵
وضع موجود ۱۶۵
وضعیت مالی وپرسنلی ۱۶۶
بندر دیر ۱۶۶
وضعیت موجود ۱۶۶
وضعیت مالی و پرسنلی ۱۶۷
بندر دیلم ۱۶۷
وضعیت آب شرب شهر ۱۶۷

وضعیت مالی و پرسنلی ۱۶۷
وضعیت فاضلاب شهر ۱۶۸
شهر اهرم ۱۶۸
وضعیت آب شرب شهر ۱۶۸
وضعیت مالی و پرسنلی ۱۶۹

فصل ششم: خلاصه اقدامات مهم صنعت آب از ۱۳۷۰ تا ۱۴۰۰ و آشنایی با مدیران صنعت آب در استان (بعد از تشکیل شرکت آب و فاضلاب استان بوشهر)

مهمترین تحولات آب استان بوشهر ۱۷۲
آشنایی با مدیران صنعت آب در استان بوشهر ۱۷۶
مدیران شرکت آب منطقه‌ای استان بوشهر ۱۸۱
اسامی مدیران آب و فاضلاب شهرستان‌ها ۱۸۳
اسامی مدیران آبفا شهری ۱۸۳

فصل هفتم: فرار و فرود آب‌شیرین‌کن‌ها دراستان بوشهر

مرور تحولات آب‌شیرین‌کن‌ها در استان بوشهر ۱۹۰
تامین آب شهر امام حسن از طریق آب‌شیرین‌کن شرکت نفت فلات قاره بهرگان ۱۳۴۱ ..... ۱۹۵

پیوست‌ها ۲۱۰
برخی از مکاتبات و اسناد جهت پیگیری آبرسانی به شهرها و روستاهای استان ۲۱۱
تصاویر مدیران ۲۱۷
منابع ۲۲۱

تقدیم به

انسانهایی که

به فردایی بهتر

می اندیشند.

مقدمه ناشر

سپاس بیکران پروردگار را که به انسان قدرت اندیشیدن بخشید، قدرتی که در مقایسه با سایر موجودات باعث شده است که انسان هرگز به امکانات محدود خود اکتفا نکند. مکاتب الهی، انسان را موجودی کمال‌طلب و پویا می‌دانندکه جهت‌گیری او به سوی خالقش می‌باشد. از جمله راههای تقرب به خداوند علم است، علمی که زیبایی عقل است. علمی که در دریای بیکران آن هر ذره نشانی از آفریدگار است و هر چه علم انسان افزون گردد، تقربش بیشتر می‌شود. از این روست که به علم‌اندوزی و دانش‌آموزی توجهی بی‌نظیر مبذول گردیده است. اما علم‌آموزی به ابزاری نیاز دارد که مهمترین آن کتاب است و انتشار نتیجه مطالعات پژوهشگران و اندیشمندان پاسخگوی این نیاز خواهد بود.

جهت تحقق این امر و گام برداشتن در جهت ارتقای پایه‌های علم و دانش و رشد و شکوفایی استعدادها انتشار کتاب را یکی از اهداف خود قرار داده و انتظار داریم با حمایت‌های معنوی هموطنان گرامی بتوانیم گامهای مؤثر و ارزشمندی را برداریم. گرچه تلاش خواهد شد در حد دانش و تجربه اندکمان کارهایی بدون اشکال تقدیم حضورتان گردد، ولی اذعان داریم که راهنمایی‌های شما عزیزان می‌تواند ما را در ارتقای کیفی کتاب راهگشا باشد لذا همیشه منتظر پیشنهادات و راهنماییهای شما خواهیم بود.

در پایان از همه عزیزانی که در مراحل مختلف تهیه، تدوین و چاپ کتاب از همفکری و همکاری آنها برخوردار بوده‌ام به خصوص همکاران محترم شرکت آب و فاضلاب بوشهر آقایان مهندس حمزه‌پور و بازیار و همچنین آقای مهندس ابوالحسن عالی (نویسنده) و مهندس علی‌محمد خانی (مدیر فروش) سپاسگزاری نموده و موفقیت روزافزونشان را آرزومندم.

دکتر مهدی خانی

مدیر مسئول انتشارات آوای قلم

مقدمه شرکت آب و فاضلاب

از دیرباز بوشهر به دلیل موقعیت خاص خود همواره یکی از کانون‌های تجارت و ارتباطات بین‌المللی کشور محسوب می‌شده است. این امر باعث شتاب در توسعه اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی استان گردیده است.

افزایش جمعیت و توسعه شهرنشینی موجب تقاضای دریافت خدمات شهری مانند آب و برق و... گردیده است. فقر منابع آبی در استان و از طرفی اقلیم خشک استان و خشکسالی‌های متعدد باعث ایجاد شرایط سخت و غیرقابل تحملی برای ساکنین و مهاجرین این منطقه گردیده بود، بدین منظور خیرین و کارگزاران کشور جهت رفع این چالش‌ها تلاش‌های بسیار نموده‌اند.

در کتاب حاضر سعی شده تا گوشه‌ای از فعالیت‌های دو قرن اخیر آبرسانی و معضلات آن را به تصویر کشد. تلاش مستمر و بی‌وقفه در این زمینه باعث شده است امروزه مردم ساکن استان بوشهر آب را با قیمت مناسب درب منزل تحویل گیرند.

لذا در همین راستا به جهت افزایش آگاهی بخشی عمومی و پاسداشت یاد و خاطرات دست‌اندرکاران و کارگزارن صنعت آب و آبرسانی در استان بوشهر ، شرکت آب و فاضلاب استان بوشهر اقدام به حمایت از چاپ و نشر این کتاب با عنوان تاریخ آب و آبرسانی در استان بوشهر نموده است. امید است مطالب ارائه شده در این کتاب مورد استفاده مشتاقان و علاقه‌مندان به صنعت آب و تاریخ استان بوشهر قرار گیرد.

مهندس عبدالحمید حمزه‌پور
رییس هیات مدیره و مدیر عامل
شرکت آب و فاضلاب استان بوشهر

مقدمه نویسنده

تاریخ آب و آبرسانی در استان بوشهر و در شهر بوشهر موضوعی جدا از تاریخ تحولات سیاسی و اجتماعی و جمعیتی استان نیست. این استان در گستره تاریخی خود و در سپهر سیاسی و اقتصادی ایران به قبل از دوره پهلوی و بعد از دوره پهلوی تقسیم می‌شود، در دوره قاجاریه و ما قبل از آن شهر بوشهر یکی از استراتژیک‌ترین بنادر در کشور به شمار می‌رفت. در شمال کشور بندر انزلی در غرب تبریز و در جنوب بندر بوشهر، تنها مسیرهای ارتباطی ایران با کشورهای جهان به شمار می‌رفت و مسافران و کالاها از طریق بوشهر به سمت کشورهای جنوبی حوزه خلیج فارس و یا اینکه مسافران و کالاها و محموله‌های پستی از طریق کشتی‌های انگلیسی مستقر در بوشهر به سمت بمبئی یا کلکته حرکت کرده و از آنجا به سایر نقاط جهان عزیمت می‌کردند.

این ویژگی خاص بندر بوشهر باعث شدکه تا اواخر دوره قاجاریه شهر بوشهر یکی از شهرهای سوق‌الجیشی‌کشور به شمار برود، در برهه‌هایی، جمعیتی بالغ بر ۲۰ هزار نفر در شهر بوشهر ساکن بوده‌اند این تعداد جمعیت، بوشهر را در رده یکی از شهرهای بزرگ ایران قرار می‌داد.

با توجه به استقرار کمپانی هند شرقی انگلیس در بوشهر، طی توافقنامه‌ای‌که در زمان کریم‌خان زند با حکمران بوشهر انجام‌شد بوشهر به عنوان مرکزثقل حوزه نفوذ انگلیس درجغرافیای پیرامونی خلیج فارس قرار گرفت. بندر بوشهر در چهار مرحله در گذشته تاریخی و در دوره قاجار چهار بار مورد هجوم نیروهای انگلیسی قرار گرفت:

۱- سال ۱۲۵۴ه. ق/۱۸۶۸م در زمان محمدشاه قاجار.
۲- سال ۱۲۷۳ه. ق/ ۱۸۵۷م در زمان ناصرالدین شاه قاجار.
۳- سال ۱۳۲۷ه. ق/۱۹۰۹م در زمان محمدعلی شاه قاجار.
۴- سال ۱۳۳۳ه. ق/۱۹۱۵ م در جریان جنگ جهانی اول.

در جریان تهاجم‌های چهارگانه انگلیس و به ویژه در دوران جنگ جهانی اول شهر بوشهر خالی از سکنه گردید به طوری که اکثر جمعیت بوشهر شهر را ترک کرده و در روستاهای اطراف سکنی گزیدند. در جریان جنگ جهانی دوم و در پی خشکسالی‌های رخ داده ومتعاقب آن وقوع قحطی، حتی واردات غلات و گندم نیز می‌بایست با مجوز کنسولگری انگلیس مستقر در شهر بوشهر صورت می‌گرفت. البته در تناسب با چنین فضای سیاسی و جبر امنیتی که بر استان بوشهر حکمفرما بود، می‌بایست به بررسی تاریخ توسعه در بوشهر پرداخت.

فضای حکومتی شهر بوشهر تا اواخر دهه ۲۰ خورشیدی تحت سیطره دولت انگلیس قرار داشت. بعد از روی کار آمدن دولت دکتر مصدق و تیره شدن روابط ایران و انگلیس و تعطیلی کنسولگری انگلیس، اعضای‌کنسولگری، کارمندان و رایزن دولت انگلیس در بوشهر نیز متعاقب آن شهر بوشهر را ترک نمودند و بعد از کودتای ۲۸ مرداد نیز عملا به بوشهر باز نگشتند.

بعد از نگاهی گذرا بر تحولات سیاسی اجتماعی، به اقلیم بوشهر نگاهی اجمالی خواهیم داشت، سپس به بحث پیرامون مقادیر بارش‌ها و وقوع دوره‌های خشکسالی یا ترسالی خواهیم پرداخت. قابل ذکر است که اولین ایستگاه هواشناسی کشور در شهر بوشهر احداث شد. در این ایستگاه داده‌های بارش از سال ۱۲۵۶ تا امروز به ثبت رسیده است. البته دوره‌هایی نیز با فقدان آمار روبرو می‌شویم که بیشتر در دوره‌هایی است که احتمالا مقارن با وقوع جنگ است.

نکته قابل ذکر دیگر این است که عمده فعالیت‌های که جهت آبرسانی استان و شهر بوشهر صورت گرفته همزمان با وقوع خشکسالی‌های متمادی بوده که در استان حادث شده است. بدین ترتیب در سال‌های مواجه با تر سالی حرکت کمتر و در سال‌هایی که مردم احساس نیاز بیشتری می‌نمودند فعالیت‌های بیشتری در خصوص تامین آب و آبرسانی به بوشهر صورت گرفته است، رویه‌ای که تاکنون نیز حاکم است.

بررسی اسناد تاریخی و داده‌های آماری بارش‌ها در ۱۵۰ سال اخیرنشان می‌دهد که اقیلم استان بوشهر با ۱۷ دوره خشکسالی مواجه بوده است که چهارده دوره از این ۱۷ دوره در یک قرن اخیر یعنی در خلال سال‌های ۱۳۰۰ تا ۱۴۰۰ خورشیدی رخ داده است. به عبارتی در همه‌ی دهه‌ها و با گستره‌ی زمانی ۳۲ ساله و در هر سه سال، یک سال اقلیم استان بوشهر مواجه با پدیده‌ی خشکسالی بوده است، طولانی‌ترین آنها سال‌های انتهایی دهه ی ۳۰ و ۸۰ خورشیدی بوده است.

میانگین بارش و مقدار بیشینه بارندگی در استان در دوره‌های ۵۰ ساله روندی کاهشی دارد به عنوان مثال در حالی که میانگین بارندگی استان در بازه زمانی ۱۲۵۰ تا ۱۳۰۰ خورشیدی ۳۰۱ میلی‌متر و بیشینه‌ی آن رقم ۶۸۳ میلی‌متر ثبت گردیده است اما رقم میانگین در بازه‌ی زمانی ۱۳۰۰ تا ۱۳۵۰ خورشیدی به عدد ۲۷۶ میلی‌متر و بیشینه به عدد ۵۹۱ میلی‌متر کاهش یافته است. همچنین رقم میانگین بارندگی در ۵۰ سال اخیر به ۲۴۶ میلی‌متر کاهش یافته است. لذا از یک طرف خط سیر شرایط اقلیمی استان به سمت خشکسالی‌هایی با شدت بیشتر و دوره طولانی ترسالی کرده است، از طرف دیگر احتمال رخ داد آن هم افزایش (به دلیل پایین آمدن رقم میانگین در هر ۵۰ سال) یافته است. این موضوع در کل بیانگر کاهش قابل ملاحظه حجم آب قابل استحصال استان خواهد بود.

پیش‌بینی، پیشگیری، مهار و مدیریت چالش از ابزارهای ابتدایی همزیستی و سازگاری با شرایط اقلیمی خشک و کم آب است. افزایش و ارتقاء شاخص تاب‌آوری جامعه از طریق تحلیل دقیق اندرکنش پدیده خشکسالی با متغیرهای مختلف زیست‌محیطی، اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و حاکمیتی آن جامعه امکان‌پذیر خواهد بود. اتخاذ هر رویکرد جهت مهار اسب سرکش خشکسالی بدون تحلیل و واکاوی متغیرهای فوق‌الذکر قطعاً محکوم به شکست خواهد بود.

ارزیابی، هزینه فایده‌ی اقتصادی روش‌های اتخاذ شده در گستره‌ی فضای سیاسی اجتماعی جامعه امری ضروری است.

امروزه کلیه نهادهای آبی موفق در دنیا محصول تهیه ی پاسخی شفاف، قانونمند و مشروع به سوال ذیل می‌باشند:

یک نهاد مدیریت آب باید بداند: چه مقدار آب ؟برای چه کسانی؟با چه بهایی؟و در چه میدانی (مکان و زمان)؟

عرضه کند. از طرف دیگر عملکرد این نهاد پس از تعیین پاسخ سوالات فوق از منظر اقتصادی و زیست‌محیطی توسط نهاد یا موسساتی مستقل با تولید استخراج و تحلیل داده‌های عملکردی و براساس شاخص‌های معین ارزیابی گردیده و سپس به ذینفعان اطلاع‌رسانی شود.

پاسخ این سوالات وارزیابی عملکرد نهاد مدیریت آب توسط نهادی مستقل و البته با حضور ذینفعان بزرگ عرصه آب کشور یکی از بزرگترین و شاید هم بزرگترین شکاف ساختار مدیریت آب در کشور ما بشمار می‌رود. و تا این شکاف باقی است آسیب‌های مترتب برآن هم باقی است.

موضوع دیگری که در کتاب به آن پرداخته می‌شود، برجسته‌سازی دو قرن تلاش و کوشش افراد خیّر و نهادهای رسمی دولتی و غیر دولتی جهت تامین آب شهر بوشهر می‌باشد. دوره‌های تاریخی و تحول‌آفرین در این خصوص را در بخش‌های مختلف کتاب با هم مرور نموده و این روند را تا سال ۱۴۰۰و انتهای قرن حاضر ادامه خواهیم داد.

در پایان جا دارد که از پیگیری‌ها و پشتیبانی‌های جناب آقای مهندس حمزه پور مدیر عامل محترم شرکت آبفای استان بوشهر، جناب آقای مهندس بازیار مدیر محترم دفتر تحقیقات شرکت و جناب آقای دکتر عبدالکریم مشایخی ریاست محترم بنیاد ایرانشناسی شعبه بوشهرکه زحمت ویراستاری این کتاب نیز متحمل شدند، دوست ارجمندم جناب آقای احمد پور بهی از فرهنگیان فرهیخته استان بوشهر، همچنین از تلاش‌ها و زحمات ارزنده سرکار خانم مهندس خدیجه خلیجی و سرکار خانم معصومه آرایش در ویرایش، چاپ و نشر این کتاب و همچنین از جناب آقای بشیر مکارم در طراحی جلد کتاب سپاسگزاری نمایم.

ابوالحسن عالی

خردادماه ۱۴۰۰ خورشیدی